

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕТИЧНИХ ВІЗІЙ У ЛІРИЦІ ЖІНОК-ВІСНИКІВЦІВ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (36) 2016

УДК 821.161.2 – «19»

Лиман Д. Специфіка реалізації профетичних візій у ліриці жінок-вісниківців; 9 стор.; бібліографічних джерел – 4, мова – українська.

Анотація. У статті розглядається проблема профетичного візонерства. За допомогою сили слова поети здатні ставати провісниками та вчителями для своєї нації, саме тому письменників порівнюють із пророками. Неможливо обмежити профетизм окремою епохою. Він виявляється протягом усього періоду розвитку літератури. Загалом виокремлюємо три види пророцтв – національне, соціальне та автопророцтво.

На прикладі творчості Оксани Лятуринської та Наталі Ливицької-Холодної досліджується реалізація профетичних візій, а також вияв трьох видів пророцтв. Творчий доробок жінок-вісниківців наскрізь просякнутий профетичними візіями, що реалізуються на всіх рівнях художнього тексту.

Ключові слова: профетизм, візія, автопророцтво, національне пророцтво, соціальне пророцтво.

Постановка наукової проблеми та її значення. Початок ХХ століття ознаменувався пильною увагою дослідників до мистецтва як до найпоширенішого варіанту нераціонального досвіду. Науковці наголошують на тому, що без урахування цього типу досвіду людина не може бути цілною особистістю. Також перша половина ХХ століття в українській літературі була позначена підвищеним інтересом до Біблії. Автори цієї доби прагнули по-новому висвітлити сучасні їм проблеми. Особливе місце серед цих проблем посідає проблема візії майбутнього України, а також проблема ролі інтелігенції у формуванні нації. Тому все частіше письменники постають пророками, які зазирають у майбутнє своєї країни, намагаючись застерегти від помилок і відкрити шляхи подальшого розвитку. Такий вияв творчої діяльності дослідники називають профетичним.

Релігія і мистецтво мають багато точок дотику, зокрема й у тому, що релігія здатна знайти свій вираз у мистецтві. Так само й мистецтво, яке досягає найвищої точки свого вияву, може ставати релігією.

Варто зазначити, що будь-яка діяльність людини має свою певну спрямованість. Якщо ж дивитися на пророцтво як на частину естетичного та релігійного типу досвіду, то воно потребує майже надлюдських внутрішніх сил. Та не завжди пророки передвіщали майбутнє, дуже часто вони відкривали вічні істини. Оскільки пророцтво можна вважати однією із форм моральних розрахунків, виявом яких є попередження, сні, знаки, відкриття істини.

За допомогою сили слова поети здатні ставати провісниками та вчителями для своєї нації, саме тому письменників порівнюють із пророками. Ще одне наближує авторів до образу біблійних пророків – це мученицька доля. І так само, як і пророків, поетів не можна ні призначити, ні обрати, ними можна лише народитися. З цього приводу влучно висловлюється Євген Свєрстюк: «Пророк

бачить те, чого інші не додають. Пророк передбачає майбутнє. Але передусім пророк розмовляє з Богом і виголошує його істини перед лицем народу» [4, с. 43].

Література завжди прагнула пришвидшити досягнення бажаного ідеалу за допомогою профетизму. І саме поезія, як зазначають більшість дослідників, була пророчою від самого свого зародження. Зокрема, основною особливістю поезії Стародавньої Греції була саме профетичність, бо давньогрецькі профети в процесі пошуку найкращої форми для фіксації власних пророцтв зупинилися на поезії. Найчастіше це пов'язують із формою та ритмічним наповненням поетичних текстів. Тому поетичне натхнення досі залишається спорідненим з пророчим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох філософсько-естетичних теоріях звертається увага на різні вияви профетизму (М. Бердяєв, Ф. Ніцше, К.-Г. Юнг, О. Паса, М. Еліаде, С. Керкегор, В. Кандинський, К. Ясперс та ін.). Були й глибокі наукові праці в українському літературознавстві ХХ століття, зокрема Дмитра Донцова. Щодо профетизму вісниківців, то в останні десятиліття з'явилися дисертаційні дослідження та монографії Юлії Войчишин та Наталії Плахотнік, зокрема в останньої «Профетичні мотиви в українській поезії ХХ століття (В. Свідзінський, Є. Плужник, Є. Маланюк, В. Стус)». На жаль, найбільшу увагу в цьому питанні науковці приділяють здебільшого Євгену Маланюку. Жіночі ж постаті залишаються на маргінесі.

Мета статті – аналіз реалізації профетичного візонерства у творчості поетів вісниківського періоду. Матеріалом для аналізу стали поетичні тексти жінок-вісниківців Оксани Лятуринської та Наталі Ливицької-Холодної.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Художньою метою профетичних текстів є праг-

нення донести до мислячої людини через асоціації глибоку думку, яку поет заклад у своєму творі. Зазвичай у поезії подія точно не подається, а наявні лише натяки (символи, образи), за допомогою яких можливо проникнути в істинний сенс твору. Це і призводить до того, що в залежності від соціально-історичних обставин один і той самий поетичний твір інтерпретується по-різному. Часом це призводило до того, що поезію використовували для пропагування різних ідеологічних доктрин.

Поезія має здатність просочуватися в сокровенне людини, говорити про одухотворене в житті. Саме тому поезія передбачає життя, а поет має змогу прозирати крізь минуле й майбутнє.

Українській поет – це набагато більше ніж просто поет, бо поезія упродовж багатьох століть стоїть на захисті нації від зникнення, виражаючи й формуючи національну свідомість. Будь-яка пророка дія – це імпульс, що направлений з минулого в майбутнє, це створення ідеї, яка має реалізовуватися нащадками.

Ще за часів Давньої Греції було відомо, що поезія має профетичні властивості. Аристотель писав: «... завдання поета – говорити не про те, що було, а про те, що могло би бути, будучи можливим в силу ймовірності або необхідності» [1, с. 21].

Люди, наділені поетичним даром, могли передбачати суспільно-політичні події (війни, революції, зміни режимів і т. п.). Мали змогу вони передбачати й долі людей. Щодо власних долі, то передбачати поети могли лише власну смерть. Оскільки тієї чи іншою мірою кожен поет наділений пророчим даром.

Як відомо, однією з основних функцій літератури є комунікативна. Поет у вербальній формі посилає повідомлення тому часу, у якому він існує. Але поети-пророки максимально розширюють межі комунікативної функції, звертаючись у тому числі й до майбутніх поколінь.

Неможливо обмежити профетизм окремою епохою. Він виявляється протягом усього періоду розвитку літератури. Загалом можна виокремити три види пророцтв – національне, соціальне та автопророцтво.

На прикладі творчості Оксани Лятуринської та Наталі Лівницької-Холодної розглянемо реалізацію профетичних візій, а також вияв трьох видів пророцтв. Окрім приналежності до кола вісниківців їх об'єднує те, що з огляду на життєві обставини, вони змушені були покинути Україну, а от повернутися назад їм так і не судилося. Обидві жінки пройшли складний шлях, але поряд з ними завжди була поезія, яка підтримувала і не давала впасти у відчай. Творчість письменниць завжди нерозривно була пов'язана з Батьківщиною. Можливо тому, так багато в їхніх поезіях профетичних візій, які стосуються саме майбутнього України. Та значне місце посідає й автопророцтво.

Найскравішим виявом автор пророцтва є поезія Оксани Лятуринської «Мир над місцем сим!». Як відомо з біографії поетеси, поховано її на українському православному цвинтарі Саут-Баунд-Бруку, штат Нью-Джерсі. Могила Оксани Лятуринської знаходиться навпроти могили приятеля по літературі й ідейного побратима Євгена Маланюка. Вона передбачила це більш як за тридцять років до власної смерті:

Мир над місцем сим!
Буду тут лежати,
Поруч побратим [3, с. 108].

Таке передбачення можна розглядати як очевидність, адже саме на цьому цвинтарі поховано багатьох емігрантів, що мешкали в США. Тож передбачення цілком логічне.

Росію часто порівнюють із хижакком (орлом або ведмедем). Передбачення сучасних подій, агресію Росії знаходимо в поезії О. Лятуринської «Ліси ловитв!»:

Вогні запалаять хтиво очі.
Хижак напружитья і скочить
І переможно зподалік
У ліс потужний кине рик [3, с. 77].

Така візія щодо північного агресора притаманна багатьом поетам-емігрантам, які на собі випробували червоний терор і опинилися за межами Батьківщини, вириваючись із пазурів хижака.

У поетичному доробку Наталі Лівницької-Холодної Друга світова війна поєднується із образом масок кривавих облич. За п'ять років до її початку у творах авторки помічаємо натяки на ті жакливі події:

Будуть гинуть в полум'ї хати,
Будуть маски кривавих облич...
(«На розквітлі акації грона...») [2, с. 72].
За плечима вогонь росте,
За плечима зойки і крики.
І криваві маски облич...
І я знаю, що буде біль
І що буде образа і сором... («Степова казка») [2, с. 81].

У світовій та українській літературі війна зображується за допомогою таких образів як вогонь, полум'я, біль, крики. Тож з огляду на це можна сказати, що в цих двох поезіях Наталя Лівницька-Холодна передбачає страшні події Другої світової війни, яка принесла горе не тільки на територію України. Незважаючи на те, що Н. Лівницька-Холодна змушена була виїхати з України, душа її завжди боліла за рідну країну. Авторка вірила в те, що її Батьківщина зможе вибороти собі незалежність. Незламна віра в це виражається й у її поезіях:

Колись з весною прийде зміна,
І оживе твій світлий край,
Що зветься дзвінко «Україна»
(«Весняним птахом заспівай») [2, с. 100].
Я твердо вірю, Боже мій,

Лише святий вогонь-ненависть
Пірве з кайданів народ мій
І поведе його до слави («Сповідь») [2, с. 111].

Ці поезії були написані більше ніж за п'ятдесят років до здобуття Україною незалежності. Із цього можна зробити висновок, що в поезіях «Весняним птахом заспівай» і «Сповідь» наявні профетичні візії, пов'язані із майбутнім України, що виростали з прагнень і віри митця в щасливе майбуття Батьківщини.

Особливістю поетичного доробку Наталі Лівницької-Холодної є те, що він насичений великою кількістю національних пророцтв. Століттями Україна зазнавала тиску з боку північного сусіда. Але авторка за багато років до сучасних нам подій змогла передбачити їх у своїх творах. Українці вибороли свою свободу й довели власну гідність:

Але помсту царям і совдепам
За затоплені кров'ю поля,
За нездійснені сни Мазепи
Понесе Україна моя («Помста») [2, с. 112].

Тільки вітер степами знов
Проказав, що встанеш Ти
І що буде смерть і кров («Провіщення») [2, с. 113].

Поети-вісниківці завжди висловлювали думки про те, що Україна має бути вільною й незалежною. Вона повинна була нарешті вийти із тіні свого «старшого брата». Саме тому, Н. Лівницька-Холодна вірила, що наступні покоління не тільки не залишать спроб відстоювати власну гідність, а й підуть ще далі. І що боротьба вестиметься не лише на сторінках книжок і часописів, бо нащадки знайдуть у собі сили перейти до більш рішучих дій:

І знаю: оживуть ще ці мечі
В руках людей, що прийдуть нам на зміну
(«В Карпатах») [2, с. 113].
Здригнеться Київська земля
І понесе сто тисяч війська
Під стіни білого Кремля («Остання жертва») [2, с. 114].

Поезії Оксани Лятуринської також сповнені передбачень боротьби за гідність і незалежність:

Вже завтра, знаю, ти не будеш тая,
Ти зацвієш криваво-золотая
І затремтиш чи з муки, чи з тривоги,
Вітри у гніві понесеш по безвістях-дорогах [3, с. 92].

Відомо, що думки українців розділилися з приводу сучасних подій. На жаль, рідні люди знаходяться по різні сторони барикад. Профетичні візії, подібні до Шевченкових, з цього приводу цього віднаходимо в поезії О. Лятуринської «І батько відречеться сина...»:

І батько відречеться сина.
І піде брат на брата [3, с. 124].

Оксані Лятуринській не вдалося створити сім'ю. Її завжди оточували однодумці та друзі, але радості материнства вона так і не зазнала. На жаль, такий розвиток своєї долі вона змогла передбачити ще в досить молодому віці:

Вже стільки літ! Надія блідне
І хатнє вогнище вже гасне.
Життя, життя ж таке дочасне!
Вже стільки літ! І ані звістки.
І, мов останні падолистки:
Ніколи квітами поліття
Не народитись нашим дітям [3, с. 96].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, профетизм – це провіденційна спрямованість творчості, у якій подаються приклади тих подій, які повинні відбутися. Люди високо інтелектуальні здатні зробити логічні висновки із сучасних їм подій, тим самим створюючи пророкування стосовно держави, нації та власного життя. Не стали винятком і Оксана Лятуринська та Наталя Лівницька-Холодна. Творчий доробок жінок-вісниківців наскрізь просякнутий профетичними візіями, що стосуються майбутнього України. Це питання, як і подальший докладний аналіз реалізації профетизму на ширшому матеріалі, є перспективним напрямом розробки поставленої в статті проблеми.

Література

1. Античні поетики / Упоряд. М. Борецький, В. Зварич. — К.: Грамота, 2007. — 168 с.
2. Лівницька-Холодна Н. Поезії, старі і нові / Наталя Лівницька-Холодна. — Нью-Йорк, 1986. — 237 с.
3. Лятуринська О. Зібрані твори / Оксана Лятуринська. — Торонто, 1983. — 813 с.
4. Сверстюк С. На святі надії. Вибране / Євген Сверстюк. — Київ: Наша віра, 1999. — 784 с.

Дарья Лыман

СПЕЦИФИКА РЕАЛИЗАЦИИ ПРОФЕТИЧЕСКИХ ВИЗИЙ В ЛИРИКЕ ЖЕНЩИН-ВЕСТНИКОВЦЕВ

Аннотация. В статье рассматривается проблема профетического визионерства. С помощью силы слова поэты способны становиться проводниками и учителями для своей нации, поэтому писателей сравнивают с пророками. Невозможно ограничить профетизм отдельной эпохой. Он проявляется в течение всего периода развития литературы. В общем выделяем три вида пророчеств – национальное, социальное и автопророчество.

На примере творчества Оксаны Лятуриной и Натали Ливицкой-Холодной исследуется реализация профетических видений, а также проявление трех видов пророчеств. Творчество женщин-вестниковцев насквозь пропитано профетическими видениями, касающимися будущего Украины.

Ключевые слова: профетизм, визия, автопророчество, национальное пророчество, социальное пророчество.

Daria Lyman

SPECIFIC OF PROPHETIC VISION IN THE LYRIC OF WOMEN-VISNYKIVTSIV

Summary. The article is devoted to the problem of prophetic vision. Using the power of the word poets are able to become forerunners and teachers for their nation, that is why writers are compared to prophets. It is impossible to limit a profetizm to a separate era. He appears throughout the period of development of literature. Generally we allocate three kinds of prophecies – national, social and auto prophecy.

On the example of creativity of Oksana Liaturynska and Natali Livytska-Kholodna examines the implementation of prophetic visions, and the expression of three kinds of prophecies. The creative achievements of women-visnykivtsi imbued with prophetic visions that are realized at all levels of the literary text.

Key words: prophetism, vision, auto prophecy, national prophecy, social prophecy.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2016 р.

© *Лиман Дар'я Юрївна* – аспірантка кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.